

УДК 347.734

А.І. Сиротакандидат юридичних наук, доцент
Бердянський університет менеджменту і бізнесу**БАНК РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

У статті обґрунтовано необхідність створення в Україні банку розвитку – спеціалізованого інвестиційно-фінансового інституту, ефективного інструмента для забезпечення вирішення завдань перебудови й модернізації національної економіки, надано пропозиції щодо напрямів організації його функціонування.

Ключові слова: модернізація економіки, банк розвитку, функції банку розвитку.

I. Вступ

Світова економічна криза негативно позначилася на соціально-економічному становищі України. За період 2007–2010 рр. вона призвела до падіння ВВП, наростання від'ємного сальдо зовнішнього торгівельного балансу, скорочення золотовалютних резервів, зростання рівня безробіття й рівня інфляції, зниження рівня життя широких верств населення. У посткризовому періоді перед Україною постає необхідність "...масштабної модернізації всіх сфер життя – реформування існуючих та створення нових політичних, правових, економічних та суспільних інституцій, а також запозичення тих культурних норм, які відповідають кращим стандартам і цінностям розвинутих демократичних країн" [1].

Досвід розвинутих країн свідчить про те, що для вирішення завдань модернізації в економічній сфері держава повинна створювати інститути розвитку, серед яких найбільш поширеними є банки розвитку, які здійснюють перерозподіл державних коштів на користь базових секторів економіки, дають змогу розвиватися тим проектам, які вважаються потрібними суспільству, але через низьку рентабельність, ризики й великі масштаби не приваблюють приватних інвесторів.

На сьогодні банки розвитку створені й діють як інструмент державної економічної політики держави більш ніж у 30 країнах світу, в тому числі Німеччині, Іспанії, Швеції, США, Японії, Південній Кореї, Китаї, Індії, Бразилії, Мексиці, Чехії. Такі банки засновані в Росії та Білорусії. До банків розвитку можна віднести й міжнародні багатосторонні фінансові інститути (Світовий банк, Азіатський банк розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжамериканський банк розвитку, Африканський банк розвитку) [2, с. 11].

Незважаючи на те, що банки розвитку є особливо необхідними й ефективні саме в

умовах відновлення, перебудови, модернізації економіки. Саме в таких умовах знаходиться наша країна, однак в Україні такого банку немає, існують тільки наміри й спроби його створити. Так, 8 квітня 2009 р. Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 439-р створив комісію з питань утворення банку сприяння розвитку на базі ВАТ "Український банк реконструкції та розвитку", але через рік комісія була ліквідована постановою Кабінету Міністрів від 2 червня 2010 р. № 397. Отже, необхідність теоретичних розробок щодо створення банку розвитку в Україні обумовлюється об'єктивними потребами сьогодення.

Значний внесок у вирішення проблем правового регулювання створення й удосконалення банківської системи України здійснили українські вчені-юристи: Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха, С.Т. Кадькаленко, Є.Б. Карманов, Г.А. Нечай, Н.Ю. Пришва, А.О. Селіванов та багато інших.

Вагомим у дослідженні створення інституціональних інструментів з метою прискорення економічного зростання є праці вітчизняних вчених-економістів, а саме: О.Г. Білоруса, В.М. Геєця, В.С. Будкіна, А.А. Чухно та інших.

Організації і діяльності банків розвитку присвячено праці вчених світових економістів, професорів Гарвардського університету Рикардо Хаусманна й Дені Родрика, які обґрунтували важливість діяльності таких інститутів в умовах дисбалансу інвестиційних потоків у країнах, що розвиваються.

На сьогодні розробка теоретичних і практичних основ організації й діяльності банку розвитку в Україні знаходиться на початковій стадії, що потребує подальших досліджень концептуальних основ створення й функціонування цього інструмента модернізації економіки країни.

II. Постановка завдання

Метою статті є обґрунтування необхідності створення банку розвитку в Україні, розробка пропозицій і рекомендацій щодо використання світового досвіду у створенні й

організації діяльності такої специфічної банківської установи в Україні.

III. Результати

Ключовим фактором у розв'язанні проблем, отриманих унаслідок економічної кризи, є відновлення економічного зростання шляхом реорганізації й модернізації базових галузей економіки. Для виконання цих завдань Програма економічних реформ на 2010–2014 рр., розроблена Комітетом з економічних реформ при Президенті України, передбачає модернізацію інфраструктури й базових секторів економіки шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і житлово-комунальному господарстві, а також розвитку транспортної інфраструктури [3].

Для вирішення поставлених завдань необхідні додаткові фінансові ресурси, введення в практику нових механізмів кредитування, що потребує створення спеціальних фінансово-кредитних інститутів – банків розвитку. Започаткована після набуття Україною незалежності фінансово-кредитна система забезпечила реформування економічних відносин на ринковій основі, перехід до ринкових відносин, але вона не змогла сконцентрувати фінансові ресурси на пріоритетних напрямках розвитку реальної економіки, оскільки була орієнтована на обслуговування попиту на короткострокові кредити для торговельно-посередницької діяльності.

Досвід розвинутих країн і країн, що розвиваються, свідчить, що виконання завдань реформування економіки забезпечують державні банки розвитку – спеціалізовані інвестиційні фінансово-кредитні інститути, які здійснюють довгострокове фінансування масштабних загальнодержавних інвестиційних проектів, що сприяють економічному зростанню, розвитку економіки країни й вирішенню соціальних завдань.

Головна мета, стратегічний напрямок діяльності банків розвитку – реалізація урядової соціально-економічної політики шляхом середньо- і довгострокового кредитування урядових проектів, загальнонаціональних і регіональних програм структурних перетворень в економіці. Завдяки тому, що держава є основним акціонером будь-якого національного банку розвитку й гарантує всі його зобов'язання, останні мають можливість довгостроково вкладати фінансові ресурси в галузі економіки з низькою рентабельністю й високими ризиками, надавати кредитні ресурси під відсоток, як правило, нижчий за аналогічні кредити у звичайних комерційних фінансових структурах. Інвестиції займають основне місце у використанні капіталу цих банків і переважно служать реалізації макроекономічних цілей, тим са-

мим сприяючи поступальному розвитку національної економіки.

До основних функцій національних банків розвитку вчені відносять:

- кредитування середньо- і довгострокових інвестиційних проектів пріоритетних галузей економіки, а також проектів, пов'язаних із вирішенням соціальних завдань та екологічних проблем;
- кредитування експортних операцій з метою стимулювання експорту продукції національних виробників;
- фінансування проектів, спрямованих на вирівнювання рівня розвитку різних регіонів країни;
- кредитування розвитку сектора малого й середнього бізнесу;
- виконання функцій агента з обслуговування інвестиційних проектів розвитку;
- запозичення коштів на зовнішньому й внутрішньому ринку для фінансування проектів, спрямованих на цілі розвитку;
- андеррайтинг і проведення операцій з цінними паперами, включаючи операції з портфельного інвестування підприємств, що здійснюють реалізацію великомасштабних проектів розвитку;
- надання гарантій;
- здійснення консалтингової й інформаційної підтримки комерційних банків країни з питань проектного фінансування та управління ризиками [4].

Банки розвитку мають ряд відмінностей від комерційних банків, а саме:

по-перше, банки розвитку використовують специфічний механізм мобілізації кредитних ресурсів, вони, як правило, не здійснюють депозитні операції, оскільки джерелом їх фінансування, головним чином, є кошти державного бюджету, частково – урядові кредити, отримані урядом від міжнародних фінансових організацій. Це основна відмінність банків розвитку від комерційних банків та інших фінансових організацій;

по-друге, банки розвитку в своїй діяльності керуються загальнодержавними інтересами соціально-економічного розвитку країни, вони не мають на меті отримання прибутку. Однією з найважливіших операцій банків розвитку, крім ірефінансування інших банків, є надання гарантій фінансовим структурам щодо повернення їм наданих кредитів. Безумовно, банки розвитку реалізують і комерційні принципи, прагнучи до беззбиткової діяльності, але при виникненні збитків їх покриття здійснюється за рахунок державного фінансування;

по-третє, банки розвитку не створюють конкуренції комерційним банкам, оскільки мають свої сфери діяльності – кредитування й інвестування об'єктів розвитку базових галузей народного господарства, які мають тривалий термін окупності й високий ризик;

по-четверте, операції банків розвитку в якості довіреного агента виконують комерційні банки [2, с. 13].

Національні банки розвитку можна класифікувати за різними критеріями, а саме: принципом організації роботи, напрямками діяльності, спеціалізацією, порядком формування структури статутного капіталу тощо. Так, залежно від напрямів діяльності розрізняють: експортно-імпортні, власне банки розвитку й банки змішаного типу.

Експортно-імпортні банки розвитку займаються виключно забезпеченням гарантій по оплаті поставок національної продукції за кордон.

Власне банки розвитку – розвитком внутрішнього ринку шляхом як рефінансування банків, так і прямого кредитування.

Змішаний тип банків розвитку займається як експортно-імпортними операціями, так і кредитуванням проектів розвитку національної економіки.

У контексті перспективи створення банку розвитку в Україні заслуговує уваги діяльність саме банків розвитку змішаного типу. Їх особливість полягає в тому, що в їх структурі створюється дочірня структура, яка займається комерційною діяльністю, що дає змогу материнській організації використовувати, крім державних, комерційні джерела коштів для фінансування проектів розвитку економіки. В якості прикладу таких банків можна назвати Бразильський банк розвитку, Корейський промисловий банк, Німецький банк розвитку, Французький банк розвитку.

В якості найбільш успішного й надійного банку розвитку сучасності більшість експертів називають німецьке спеціальне кредитне відомство "Kreditanstalt für Wiederaufbau" (скор. KfW), яке не тільки фінансово забезпечує економічне зростання й зайнятість у своїй країні, фінансує інвестиційні проекти й надає фінансові та консультативні послуги країнам, що розвиваються, а й нарощує свою капіталізацію. У кінці 2012 р., за версією ділового американського видання "Global Finance", KfW визнаний самим надійним банком у світі згідно щорічній оцінці 50 найнадійніших банків світу й посів перше місце в рейтингу надійності світових фінансових установ [5]. Саме тому більшість банків розвитку зараз поступово переходить на його модель. З метою використання передового світового досвіду, вивчимо більш детальніше функції і структуру німецького KfW.

KfW створений у 1948 р. і функціонує на основі спеціального закону (Закон про KfW) як корпорація публічного права. Напрями діяльності KfW визначаються загальними завданнями щодо сприяння економічному зростанню й зайнятості в країні, фінансуванню експорту та міжнародним співробітництвом у сфері розвитку, основними серед

яких є:

- стимулювання розвитку економіки;
- сприяння розвитку малого й середнього підприємництва;
- фінансова підтримка експортоорієнтованих підприємств;
- надання фінансової підтримки країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою для реалізації спільних інвестиційних проектів;
- фінансування будівництва, купівля й модернізація житла;
- фінансова підтримка містам і громадам у фінансуванні інфраструктурних проектів [6, с. 14].

У зв'язку з правовим статусом KfW як корпорації публічного права, вона звільнена від оподаткування, що дає змогу їй надавати кредити для цілей, встановлених законом, за нижчими ставками, ніж у комерційних банків.

У сучасних умовах банківська група KfW складається з трьох структурних бізнес-одиниць – KfW Förderbank, KfW Mittelstandsbank, KfW Entwicklungsbank, з різними функціями, а також кількох дочірніх компаній, найбільшими серед яких є KfW IPEX-Bank і DEG [7]. Визначимо їх основні напрями діяльності.

KfW Förderbank (KfW банк розвитку) – найбільший структурний підрозділ у банківській групі, основні сфери діяльності: будівництво енергоефективного житла, інфраструктура (громадський транспорт), послуги соціальної освіти (студентські позики) й охорона навколишнього середовища (поновлювані джерела енергії) [8].

KfW Mittelstandsbank (KfW банк малих і середніх підприємств, банків) пропонує програми розвитку для підприємців, малих і середніх компаній, банків. Займається довгостроковим кредитуванням програм розвитку, реалізацією інноваційних програм названих суб'єктів, їх консультуванням [9].

KfW Entwicklungsbank (KfW Development Bank) – банк розвитку, який у рамках банківської групи відповідає за фінансове співробітництво з країнами, що розвиваються, і країнами з перехідними економіками. Банк надає інвестиційні послуги, займає, сприяє інвестиціям в інфраструктуру, фінансові системи та охорону навколишнього середовища країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою [10].

Дочірня компанія KfW – IPEX-Bank веде міжнародні проекти й експортне фінансування – бере активну участь у фінансуванні проектів у ключових секторах економік різних країн по всьому світу, середньостроковому й довгостроковому кредитуванні експортерів у Німеччині й за кордоном, таким чином стимулюючи експортну економіку й сприяючи іноземним інвестиціям у Німеччи-

ні. На відміну від інших учасників банківської групи KfW, KfW IPEX-Bank знаходиться в прямій конкуренції з комерційними банками, оскільки спеціалізується на комерційному кредитуванні. Тому, у відповідь на заклопотаність Європейської комісії про можливу недобросовісну конкуренцію, у 2008 році KfW IPEX-Банк став юридично й фінансово незалежним [11, с. 4].

Інша дочірня компанія банківської групи KfW – DEG (Німецька компанія інвестицій та розвитку) надає кредити приватним компаніям, що інвестують у країни. Основні сфери діяльності DEG є банківська, агро-бізнесу, поновлюваних джерел енергії, телекомунікацій та виробництва [12]. DEG працює за бізнес-моделлю, багато в чому аналогічною з бізнес-моделлю Міжнародної фінансової корпорації групи Світового банку, яка кредитує приватні компанії на ринкових умовах, здійснює прибутково-орієнтовані інвестиції в акціонерний капітал приватних підприємств, тобто фінансує лише проекти, перспективні з погляду одержання прибутку.

У контексті створення банку розвитку в Україні заслуговує на увагу те, що не тільки банківська група KfW має дочірні компанії, які займаються комерційною діяльністю. Так, французький банк розвитку CDC (Caisse des Depots et Consignations) надає капітал комерційній компанії зі страхування життя – CNP (Caisse Nationale de Prevoyance). Крім того, французький банк розвитку CDC разом з комерційним банком Caisse d'Epargne створив компанію CDCIXIS для здійснення комерційних інвестицій. Широко практикується така система організації банків розвитку в Мексиці, Бразилії, Чилі та ряді інших країн.

IV. Висновки

Реалізація економічних реформ, спрямованих на модернізацію економіки України, може бути забезпечена тільки за рахунок заходів, апробованих міжнародною практикою, серед яких є створення банку розвитку. Банк розвитку – це спеціалізований інвестиційний фінансово-кредитний інститут, заснований на державній формі власності, метою діяльності якого є забезпечення довгострокового фінансування масштабних проектів, довгострокове вкладення ресурсів у галузі з низькою рентабельністю й високими ризиками, що сприяє розвитку економіки країни й вирішенню соціальних завдань.

У контексті створення банку розвитку в Україні заслуговує уваги дослідження діяльності банків розвитку змішаного типу, які займаються як експортно-імпортними операціями, так і кредитуванням проектів розвитку національної економіки. Особливістю змішаних банків розвитку є створення в їх структурі дочірніх підрозділів, що займають-

ся комерційною діяльністю, таким чином даючи змогу материнській організації використовувати, крім державних, комерційні джерела коштів для фінансування проектів розвитку економіки.

Перспективним є вивчення досвіду організації і функціонування німецької банківської групи KfW, правовий статус якої регулюється окремим законом, що виключає конкуренцію з комерційними банками, і яка складається з трьох структурних підрозділів (фінансують промислову політику держави, експорт-імпортні операції і загальнонаціональні проекти), а також кількох дочірніх компаній (займаються комерційною діяльністю на ринкових умовах). Сферою діяльності банків розвитку, що працюють за моделлю KfW, є інвестування коштів в окремі проекти та ідеї, які максимально ефективно впливатимуть на економіку, усуваючи відставання в економічному розвитку регіонів і тим самим сприяючи поступальному, здоровому розвитку економіки.

Список використаної літератури

1. Бураковський І. Модернізація України: пріоритети реформ / І. Бураковський, Є. Бистрицький та ін. // Дзеркало тижня. – 2010. – № 14.
2. Емельянов Ю.С. Банки развития и государство в современной архитектуре мирового развития / Ю.С. Емельянов // Экономика и политика. – 2009. – № 5(54). – С. 11–18.
3. Програми економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf.
4. Банк развития и его взаимодействие с системой коммерческих банков (аналитические материалы). К заседанию Комитета ассоциации российских банков по денежно-кредитной политике и банковскому надзору [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://arb.ru/b2b/docs/411549/>.
5. Акционер “Мегабанк” – немецкий банк KfW – признан самым надежным банком в мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dengi.ua/clauses/105029_Akcioner_Megabanka_nemeckij_bank_KfW_priznan_samym_nadezhnym_bankom_v_mire.html.
6. Роль институтов развития в модернизации экономики // Финансовые институты – основа структурной модернизации экономик государств – участников СНГ: 3-я международная конференция. – Баку: Внешэкономбанк, 2010. – 58 с.
7. KfW [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://en.wikipedia.org/wiki/KfW>.
8. KfW Förderbank [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalhand>.

- org/en/browse/global_issues/8/all/organisation/22295.
9. KfW Mittelstandsbank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bund.de/DE/Behoerden/K/Kreditanstalt-fuer-Wiederaufbau-Bankengruppe/KfW-Mittelstandsbank/KfW-Mittelstandsbank.html>.
 10. KfW Entwicklungsbank (KfW development bank) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bmz.de/en/service/glossary/K/kfw.html>.
 11. Банк KfW IPEX – Ваш партнер в сфере международных проектов и экспорта. – Новосибирск, 2013. – 34 с.
 12. Секьюритизация банковских активов. Ипотечные ценные бумаги. Секьюритизация кредитного портфеля предприятий малого и среднего бизнеса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bankir.ru/obuchenie/>.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2013.

Сирота А.И. Банк развития как инструмент модернизации экономики Украины

В статье обосновывается необходимость создания в Украине банка развития – специализированного инвестиционно-финансового института, эффективного инструмента для обеспечения решения задач перестройки и модернизации национальной экономики, высказываются предложения по направлениям организации его функционирования.

Ключевые слова: модернизация экономики, банк развития, функции банка развития.

Syrota A. Development Bank as an instrument of modernization of economy of Ukraine

The article explains the need for a development bank in Ukraine – specialized investment financial institution, an effective tool for solving problems of the reform and modernization of the national economy.

The author focuses on the features of the state economic policy of Ukraine in the post-crisis period, the main purpose of which – the modernization of all spheres of the economy, reform of existing and creation of new economic institutions that meet the standards of the developed democratic countries. The experience of these countries shows that the solutions to the problems of modernization of the economy the state should create development institutions, among which the most common are the development banks. The above financial institutions redistribute national resources in favor of the basic sectors of the economy, given the opportunity to develop projects that are considered necessary to society, but because of low profitability, risk, and do not attract large-scale private investors.

Development banks are particularly necessary and effective in an environment which is Ukraine. Due to the fact that the state is the majority shareholder of any national development bank and ensures all its obligations, the latter have the opportunity to invest for the long term financial resources in the areas of economy with low profitability and high risks, to provide loans at interest rates tend to be lower than that of similar loans under normal commercial financial institutions.

In Ukraine, such a bank, there are only intentions and attempts to create it, so in the article, the author gives suggestions for areas of the organization of its establishment and operation. According to the author, in the context of the prospects for a development bank in Ukraine noteworthy experience of the development banks of mixed type, a feature of which is that their structure is created subsidiary, which is engaged in commercial activity, allows the parent to use, except for government and commercial sources funding for economic development projects.

The author believes that Ukraine is promising to study the experience of the organization and functioning of the German Development Bank – banking group KfW, the legal status of which is regulated by a separate law to avoid competition with commercial banks.

Key words: modernization of the economy, Development Bank, Development Bank functions.